

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové, soudce Ludvíka Davida a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele **Mgr. M. Z.**, zastoupeného Mgr. Martinou Koubíkovou, advokátkou se sídlem Pplk. Sochora 1391/4, Praha 7, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 21. 11. 2018, č. j. 12 T 167/2017-1495, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 3. 2019, č. j. 3 To 8/2019-1588, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2019, č. j. 7 Tdo 858/2019-1691, za účasti Městského soudu v Brně, Krajského soudu v Ostravě a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění:

I.

Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 18. 12. 2019, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), brojí stěžovatel proti v záhlaví vymezeným rozhodnutím Městského soudu v Brně (dále jen „nalézací soud“), Krajského soudu v Ostravě (dále jen „odvolací soud“) a Nejvyššího soudu, neboť jimi dle stěžovatelova názoru byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 38 Listiny, čl. 39 Listiny a čl. 40 Listiny, jakož i čl. 82 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II.

Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel byl napadeným rozsudkem nalézacího soudu uznán vinným ze spáchání přečinu zneužití pravomoci úřední osoby ve formě účastenství v podobě návodu dle § 329 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), ve spojení s § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání dvanácti měsíců dle § 329 odst. 1 trestního zákoníku, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce tří let dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 82 odst. 1 trestního zákoníku, a k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu samostatného výkonu advokacie na dobu dvou a půl roku. Spolu se stěžovatelem byl odsouzen pro dokonání trestný čin dle § 329 odst.

1 písm. a) trestního zákoníku i hlavní pachatel, vůči němuž měl stěžovatelův návod směřovat.

3. Skutek, kladený stěžovateli za vinu, měl spočívat, zjednodušeně řečeno, v tom, že stěžovatel měl při výkonu advokacie předat sám či prostřednictvím jiného hlavnímu pachateli, soudci insolvenčního úseku Krajského soudu v Brně, opožděnou přihlášku pohledávky své klientky do insolvenčního řízení, aby zajistil, že tato bude soudem přijata jako podaná řádně a včas, a poté co se hlavní pachatel pro nesouhlas pracovnice podatelny neúspěšně pokusil dosáhnout zpětného zařazení této přihlášky do příslušného spisu pod záminkou, že ji našel v jiném spisu, kam byla patrně omylem zařazena, a přihláška byla stěžovateli vrácena zpět, měl stěžovatel opětovně přihlášku předat hlavnímu pachateli, který se poté znovu neúspěšně pokusil u administrativního aparátu soudu dosáhnout jejího zpětného zařazení do spisu, aby s ní v insolvenčním řízení bylo nakládáno jakožto s řádně a včas podanou, neboť bez toho by pohledávka stěžovatelovy klientky nemohla v předmětném insolvenčním řízení být uspokojena (dále jen „předmětný skutek“).

4. Proti napadenému rozsudku nalézacího soudu podali odvolání stěžovatel, hlavní pachatel i státní zástupce. Stěžovatelovo odvolání odvolací soud zamítl, avšak napadený rozsudek nalézacího soudu zrušil na podkladě odvolání státního zástupce a ve vztahu k hlavnímu pachateli i vůči němu dle § 258 odst. 1 písm. b) a e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a dle § 259 odst. 3 trestního řádu nově rozhodl tak, že znovu uznal oba spoluobviněné vinnými z trestných činů se stejnou právní kvalifikací jako nalézací soud a stěžovateli uložil prakticky tytéž tresty, jen délku zkušební doby u podmíněně odloženého trestu odnětí svobody zkrátit na dva roky. Kromě toho odvolací soud poupravil popis skutku tak, že stěžovatel měl hlavního pachatele k provedení činu přesvědčit.

5. S tímto výsledkem se stěžovatel nespokojil a podal proti němu dovolání, jež odmítl Nejvyšší soud svým napadeným usnesením dle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu. Stejným rozhodnutím Nejvyšší soud odmítl i dovolání hlavního pachatele.

III.

Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

6. Stěžovatel v úvodu své ústavní stížnosti rekapituluje stručně předchozí průběh trestního řízení před obecnými soudy a vymezuje splnění formálních náležitostí ústavní stížnosti, následně proti napadeným rozhodnutím vznáší námitky 1) porušení presumpce nevin, 2) porušení zásady *in dubio pro reo*, 3) extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry, 4) nenaplnění podmínek účastenství a neprokázání motivu, 5) znemožnění účinné obhajoby nutností respektovat povinnost mlčenlivosti, 6) nerespektování povinnosti Nejvyššího soudu zabývat se námitkami porušení lidských práv, 7) závažných vad přípravného řízení a hlavního líčení.

7. Podstatu jednotlivých námitek stěžovatele lze shrnout následovně:

8. Ad 1) stěžovatel poukazuje na to, že obecné soudy důsledně nerespektovaly jeho presumpci nevin. Nebylo prokázáno ani přímými důkazy, ani uzavřeným řetězcem důkazů nepřímých, že by se stěžovatel jakkoliv podílel na předmětném skutku, zejména

kdy, kde a jak mělo dojít k předání přihlášky. O tom svědčí i mezery v jeho popisu, který operuje s pojmy „v přesně nezjištěné době“, „na přesně nezjištěném místě“, „sám nebo prostřednictvím jiného“ atd. Soudy přitom samy pracovaly s tezí, že přihlášku předala hlavnímu pachateli třetí osoba, např. jeden ze svědků, který měl dle tvrzení nalézacího soudu důvod k odepření výpovědi. Neobjasnění jeho role však nemůže jít k tíži stěžovatele. Za takovéto důkazní situace není dle stěžovatele závěr o jeho vině dán s praktickou jistotou, přičemž byť sebevyšší stupeň podezření nestačí, k čemuž odkazuje na řadu judikátů Ústavního soudu.

9. Ad 2) se stěžovatel dovolává porušení zásady *in dubio pro reo*, neboť jeho vina rozhodně dle jeho názoru nebyla dostatečně zjištěna. Obecné soudy vychází z toho, že přihláška, která měla být doručena na soud dne 31. 8. 2016, nemohla být přílohou insolvenčního návrhu doručeného dne 1. 9. 2016. Pravdivost úředních záznamů hlavního pachatele přitom nebyla v řízení vyvrácena a obecné soudy vychází toliko z neomylnosti podatelny. Obhajoba stěžovatele nebyla vyvrácena, skutkový stav nebyl zjištěn bez důvodných pochybností, ve věci absentuje přímý důkaz, a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, již stěžovatel cituje, z toho obecné soudy nevyvodily jediný možný důsledek, tj. jeho zproštění obžaloby.

10. Ad 3) stěžovatel prezentuje názor, že mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními je extrémní rozpor. Obecné soudy uvěřily pracovním podatelny, že v rámci jejich činnosti nemůže dojít k pochybení. Již to samo o sobě je podezřelé, pracoviště není automatizované, lidské selhání nelze vyloučit a hlavní pachatel doložil příklady mnoha takových pochybení podatelny. Svědkyně Z. pak vypovídala odlišně v přípravném řízení a v hlavním líčení, což obecné soudy nereflektovaly. Stěžovatel v tom spatřuje důkaz toho, že obecné soudy rozdílně přistupovaly k hodnocení důkazů podle toho, zda byly v jeho prospěch, či v neprospěch.

11. Ad 4) stěžovatel shledává, že v jeho případě nebyly naplněny podmínky účastenství dle § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Nebylo prokázáno, že by v hlavním pachateli vzbudil rozhodnutí trestný čin spáchat. Rovněž stěžovatel v rámci této námítky deklaruje, že obecné soudy nezjistily jeho motiv. Bez toho dle jeho názoru nemohly učinit závěr ani o stěžovatelově zavinění, neboť motiv se promítá do pojmových znaků tohoto institutu.

12. Ad 5) stěžovatel proponuje závěr, že jeho obhajoba byla v zásadě znemožněna tím, že se činu měl dopustit při výkonu advokacie, a tedy ve vztahu ke své klientce byl vázán povinností mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“). Mlčenlivost je povinností advokáta, nikoliv jeho právem, chrání zájmy klienta, nikoliv jeho vlastní, a advokát ji musí bezvýjimečně zachovávat, jestliže jej jí klient nezprostil. Jde o zcela zásadní povinnost, která představuje jeden z pilířů současné advokacie. To znamená, že stěžovatel neměl možnost uvádět na svoji obhajobu skutečnosti, o nichž se dozvěděl v souvislosti s výkonem advokacie. Povinnosti mlčenlivosti totiž ustupují advokátovy osobní zájmy, neboť dle stavovských předpisů je nucen upřednostnit zájmy klienta i před svými vlastními zájmy.

13. Ad 6) stěžovatel nesouhlasí s tím, že jeho dovolání bylo Nejvyšším soudem odmítnuto s odůvodněním, že v jeho rámci lze napadat toliko vady právní. Přitom dle judikatury Ústavního soudu má Nejvyšší soud povinnost se zabývat i námitkami majícími charakter porušení ústavně zaručených základních lidských práv či svobod.

14. Ad 7) stěžovatel vypočítává závažné vady, k nimž došlo již v přípravném řízení. V první řadě byly všechny výslechy svědků provedeny v přípravném řízení ještě před zahájením trestního stíhání jako neodkladné a neopakovatelné, ačkoliv to státní zástupce popřel v usnesení zamítajícím stížnost proti zahájení trestního stíhání, avšak poté tyto výslechy opakovány nebyly. I odvolací soud uznal, že množství takto vyslechnutých svědků bylo nadbytečné.

15. V hlavním líčení pak přes nesouhlas obhajoby byla vyslechnuta svědkyně M., ačkoliv se odkazovala na mlčenlivost jakožto zaměstnankyně stěžovatele i na svůj přátelský vztah k němu. Stěžovatel nesouhlasí s Nejvyšším soudem, že dostatečně tento přátelský vztah neprokázala, a považuje její výslech za rozporný s nálezem sp. zn. II. ÚS 955/18. V rozporu s tímto nálezem proběhly před soudem i výslechy svědků S. a O. Stěžovatel dále s oporou o uznávanou komentářovou literaturu napadá závěr nalézacího soudu, že výpověď svědkyně M. by stěžovateli nemohla přivodit riziko trestního stíhání, když už trestně stíhán je, neboť dle výkladu je třeba za takové riziko považovat i příspěví k usvědčení již stíhané osoby. Taktéž nalézací soud dle stěžovatele jednostranně a účelově hodnotil výslech této svědkyně, ačkoliv tato uvedla, že bylo-li v knize pošty uvedeno „osobně“, neznamená to, že to musel být osobně stěžovatel.

16. Ústavní soud si vyžádal vyjádření nalézacího soudu, odvolacího soudu, Nejvyššího soudu a vedlejších účastníků řízení a rovněž spisový materiál, z něhož ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše.

17. Nalézací soud, odvolací soud i Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních v podstatě odkázaly na svá napadená rozhodnutí, za nimiž si stojí.

18. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Stěžovatel ani sám netvrdí, že by s ním před pravomocným odsouzením bylo zacházeno jakožto s již vinným, a nic takového se ani nestalo. Zásadu *in dubio pro reo* pak stěžovatel vykládá nesprávně. Tato se uplatní vždy až tehdy, zůstávají-li po vyčerpání všech důkazů pochybnosti o skutkovém stavu. Tak tomu však v nynější věci nebylo a nic na tom nemění ani to, že se některé dílčí aspekty předmětného skutku nepodařilo zjistit určitě. Nikdo jiný než stěžovatel totiž nemohl být původcem snah hlavního pachatele dosáhnout neoprávněného zařazení přihlášky jakožto učiněné včas. K trestnosti stěžovatele by postačovalo již jen druhé iniciační jednání stěžovatele vůči hlavnímu pachateli, u něžž bylo zjištěno již zcela přesně, kdy k němu mělo dojít a že přihlášku hlavnímu pachateli předal se stejným úmyslem jako poprvé právě stěžovatel. Mezi důkazy a skutkovými zjištěními není ani žádný rozpor, činnost a fungování podatelny byly náležitě objasněny, zejména pak se závěrem, že nedostatky v jejich fungování nemohly mít žádný vliv na konkrétní způsob doručení přihlášky, jímž se měla dle tvrzení stěžovatele dostat do dispozice podatelny. Znaky účastenství naplněny byly, neboť bez jednání stěžovatele by hlavní pachatel neměl ani předmětnou přihlášku, ani důvod ji předávat pod smyšlenou záminkou podatelně. Stěžovatel rovněž směšuje pojmy zavinění

a motiv. Povinnost mlčenlivosti dle názoru vrchního státního zástupce nemůže jít na vrub práva na obhajobu, nadto v nynější věci nebyly pro obhajobu stěžovatele relevantní informace o obsahu vztahu mezi ním jako advokátem a jeho klientkou. Šlo jen o okolnosti týkající se vlastního doručování přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení. Vady přípravného řízení tvrdí stěžovatel po celou jeho dobu a nebere v potaz argumentaci orgánů činných v trestním řízení, kterou na jeho tvrzení bylo reagováno. Stěžovatel směřuje neodkladné a neopakovatelné úkony s prováděním výslechu dle § 158 odst. 9 věta třetí trestního řádu, a nereflktuje skutečnost, že napadená rozhodnutí se o výslechy z přípravného řízení neopírají. K výslechu přes tvrzený přátelský vztah vrchní státní zástupce uvádí, že u dvou ze tří svědků soudy nakonec tento důvod pro odepření výpovědi respektovaly a výslech svědkyně M. neměl na rozhodnutí žádný větší vliv. K poznámce „osobně“ v knize pošty vrchní státní zástupce upozornil na to, že je k ní připsána vždy i zkratka „Mgr. Zv.“ a že těchto zkratek se v nich objevuje více pro různé osoby. Je tedy nepochybné, že skutečně šlo o stěžovatele.

19. Nejvyšší státní zastupitelství rovněž dle svého vyjádření nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Stěžovatel toliko opakuje svoje procesní námitky, jež uplatňoval již v celém průběhu trestního řízení, a které byly obecnými soudy dostatečně vypořádány, včetně řádného odůvodnění. Stěžovatel brojí v podstatě jen proti skutkovým zjištěním obecných soudů. Vůči nim Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší zasahovat, přičemž výjimky, v nichž tak učinit může, v této věci dány nejsou. Co do reakce na námitky porušení zásady *in dubio pro reo*, extrémního nesouladu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními a vad přípravného řízení se vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství ve svých závěrech shoduje s vyjádřením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci. Stěžovatel dle nejvyššího státního zástupce při své námitce neprokázání znaků návodu coby podoby účastenství přehlíží, že svědkyně Z. jej identifikovala jako osobu, která jí potvrdila, že přihlášku doručovala na soud právě ona. Stěžovatel se rovněž opakovaně dopustil nestandardních jednání za účelem oklamání podatelny a zařazení opožděné přihlášky, jako kdyby byla podána včas. Nelze si představit ani jinou osobu, která by na hlavního pachatele mohla v tomto směru působit. Úmysl stěžovatele byl prokázán jednoznačně a pohnutka (motiv) znakem trestného činu dle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku není. Nejvyšší státní zástupce rovněž zmínil, že povinnost mlčenlivosti advokáta se nevztahuje na skutečnosti předkládané soudu či jinému orgánu, což platilo i pro svědkyni M. a její údajnou povinnost mlčenlivosti jakožto zaměstnankyně advokáta, a i kdyby tomu tak mělo být, musí mít právo na obhajobu jakožto ústavně garantované právo před povinností mlčenlivosti přednost. Tato svědkyně rovněž nevedla takové skutečnosti, které by svědčily o osobním vztahu dostatečné intenzity na to, aby ji to oprávnilo k odepření výpovědi.

20. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Stěžovatel v ní setrval na svých předchozích stanoviscích, která ve stručnosti zopakoval.

IV. Posouzení Ústavním soudem

21. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy

jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

22. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a jejích příloh dospěl k závěru, že ji nemůže odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, ale musí si obstarat další podklady a vyjádření (viz část III. tohoto nálezu) a rozhodnout o ní nálezem. Důvodem je stěžovatelova námitka 5), tedy že stěžovatelova obhajoba byla znemožněna tím, že byl jako advokát vázán povinností mlčenlivosti vůči své klientce.

23. Na jedné straně totiž považuje Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě povinnost mlčenlivosti advokáta za významnou součást práva na spravedlivý proces [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3533/18 ze dne 11. 6. 2019], resp. na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny, a přiznává mu zvláštní ochranu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361)]. Na straně druhé je nepochybnou součástí práva na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny možnost osoby, proti níž se trestní řízení vede, uvádět všechny skutečnosti svědčící v její prospěch. Je tedy zřejmé, že v situaci, kdy se vede trestní řízení proti advokátovi v souvislosti s jeho poskytováním právních služeb, dochází zde ke střetu mezi oprávněnými zájmy advokáta a jeho klienta v obou případech chráněnými na úrovni základních lidských práv a svobod, jestliže účinná obhajoba advokáta vyžaduje uvedení skutečností, které jsou kryty jeho povinností mlčenlivosti. K tomuto střetu se přitom dosud Ústavní soud ve své náleзовé judikatuře nevyjádřil.

V.

Obecná východiska ke kolizi povinnosti mlčenlivosti s právem na obhajobu

a) K důvěrnosti vztahu mezi advokátem a klientem a povinnosti mlčenlivosti advokáta

24. Jak již uvedeno výše sub 23., Ústavní soud považuje povinnost mlčenlivosti za jednu z významných součástí garancí ústavně zaručených základních lidských práv na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny, která si vyžaduje zvláštní ochranu. Představuje totiž jeden z nosných pilířů, na nichž je vystavěn vztah důvěrnosti mezi advokátem a jeho klientem. Význam důvěrnosti tohoto vztahu v demokratickém a právním státě je zcela kardinální, neboť vytváří nutný předpoklad pro skutečné naplnění práva na kvalifikovanou právní pomoc v každém konkrétním příkladu. Toto právo, které je důležitým součinitelem práva na soudní ochranu a rovnost v řízení, by totiž zůstalo mrtvým, v praxi reálně nepoužitelným, pokud

by osoby potřebující kvalifikovanou právní pomoc byly vystaveny dvěma ohňům – neposkytnutí všech potřebných informací advokátovi v obavě z jejich zneužití a přijetí rizika, že právní řízení či jiná forma právního styku dopadne kvůli tomu v klientův neprospěch, nebo poskytnutí všech informací a riskování, že daná věc sice dopadne pro klienta dobře, avšak citelná (eventuálně i větší) újma mu vznikne případným zneužitím těchto informací.

25. I z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyplývá, že důvěrný vztah mezi advokátem a klientem je považován za zcela zásadní pro zajištění práv klienta, zejména jeho práva na obhajobu (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 11. 2007 ve věci *Cebotari proti Moldávii*, stížnost č. 35615/06, bod 58; rozsudek ESLP ze dne 27. 3. 2007 ve věci *Istratii a další proti Moldávii*, stížnosti č. 8721/05, 8705/05 a 8742/05, bod 89; či rozsudek ESLP ze dne 10. 5. 2007 ve věci *Modarca proti Moldávii*, stížnost č. 14437/05, bod 87), a proto mu náleží i zvláštní ochrana (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 3. 2007 ve věci *Castravet proti Moldávii*, stížnost č. 23393/05, bod 49; rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 2008 ve věci *Moiseyev proti Rusku*, stížnost č. 62936/00, bod 209; rozsudek ESLP ze dne 6. 10. 2001 ve věci *Brennan proti Spojenému království*, stížnost č. 39846/98, bod 58; rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 2006 ve věci *Oferta Plus S.R.L. proti Moldávii*, stížnost č. 14385/04, bod 145) a respekt ze strany veřejné moci (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci *Sorvisto proti Finsku*, stížnost č. 19348/04, bod 114).

26. Důvěrnost komunikace mezi advokátem a klientem akcentuje i unijní právo, které např. v čl. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody stanoví, že členské státy respektují důvěrnost komunikace mezi podezřelými nebo obviněnými osobami a jejich obhájcem v rámci výkonu práva na přístup k obhájci stanoveného podle uvedené směrnice, přičemž tato komunikace zahrnuje schůzky, korespondenci, telefonické hovory a jiné formy komunikace, které jsou přípustné podle vnitrostátního práva.

27. Nedotknutelnost důvěrnosti vztahu mezi advokátem a jeho klientem však není absolutní. Ústavní soud se např. již opakovaně ve své judikatuře přihlásil k netoleranci zneužívání institutu mlčenlivosti advokáta k páčání trestné činnosti [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 889/10 ze dne 25. 11. 2010 (N 237/59 SbNU 405), nález sp. zn. III. ÚS 2847/14 ze dne 3. 1. 2017 (N 3/84 SbNU 51), či usnesení sp. zn. III. ÚS 1675/12 ze dne 5. 2. 2013 (U 1/68 SbNU 475)].

28. Ani dle ESLP není ochrana důvěrnosti vztahu advokát-klient bezvýjimečnou a nepodřaditelnou jiným chráněným zájmům (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2001 ve věci *Erdem proti Německu*, stížnost č. 38321/97, bod 65; či rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2012 ve věci *Michaud proti Francii*, stížnost č. 12323/11, bod 123). ESLP tak např. považoval za přípustné, aby v trestním řízení proti advokátovi byly použity informace z rozhovoru s jeho klientem, získané odposlechem tohoto klienta, jestliže tyto informace svědčily o zapojení advokáta do trestné činnosti a nikterak nezhoršovaly obhajobu klienta v jeho vlastní věci (srov. rozsudek ESLP ze dne 16. 6. 2016 ve věci *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*, č. stížnosti 49176/11, bod 79), či hlášení podezřelých

obchodů v rámci opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2012 ve věci *Michaud proti Francii*, stížnost č. 12323/11, bod 128; či rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2017 ve věci *Sommer proti Německu*, stížnost č. 73607/13, bod 56). Judikatura ESLP dokonce opatrně naznačuje, že za zcela výjimečných okolností by bylo možno připustit i použití materiálů chráněných povinností mlčenlivosti advokáta v trestním řízení proti jeho klientovi (srov. rozsudek ESLP ze dne 31. 5. 2011 ve věci *Khodorkovskiy proti Rusku*, stížnost č. 5829/04, bod 198; či rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2013 ve věci *Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku*, č. stížností 11082/06 a 13772/05, bod 627).

29. Na druhé straně, tedy z pohledu osoby povinné zachovávat mlčenlivost o určitých skutečnostech, judikatura ESLP v obecné rovině (tedy nevztahující se specificky k advokátům) vylučuje, aby této povinnosti muselo ustoupit i právo takové osoby na obhajobu. ESLP tak např. rozhodl, že je porušením čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), pokud je osobě povinné zachovávat mlčenlivost o utajované informaci zakázáno, aby tuto informaci sdělila svému obhájci v trestním řízení, které je proti ní vedeno právě v souvislosti s těmito utajovanými informacemi, jestliže je to pro výkon obhajoby nutné (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2017 ve věci *M. proti Nizozemí*, stížnost č. 2156/10, body 93 až 97). Stejně tak ESLP považuje za určitých okolností za přípustné, aby advokát, který je vázaný mlčenlivostí ohledně obsahu spisu, tuto porušil, je-li to nutné k naplnění hájení zájmů jeho klientů (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Mor proti Francii*, stížnost č. 28198/09, bod 57).

30. Podle § 21 odst. 1 zákona o advokacii je advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Podle § 21 odst. 8 zákona o advokacii trvá tato povinnost i po vyškrtnutí advokáta ze seznamu advokátů.

31. Tato povinnost není výsadou advokáta, ale slouží k ochraně zájmů klienta [povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. [např. nálezn. sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361)]. Tomu odpovídá i úprava § 21 odst. 2 zákona o advokacii, podle níž může povinnosti mlčenlivosti advokáta zprostit pouze klient a po jeho smrti či zániku právní nástupce klienta; má-li klient více právních nástupců, ke zproštění advokáta povinnosti mlčenlivosti je potřebný souhlasný projev všech právních nástupců klienta. Zbavení povinnosti mlčenlivosti advokáta klientem nebo jeho právním nástupcem anebo jeho právními nástupci musí být provedeno písemnou formou a musí být adresováno advokátovi; v řízení před soudem tak lze učinit i ústně do protokolu. I poté je však advokát povinen zachovávat mlčenlivost, je-li z okolností případu zřejmé, že ho klient nebo jeho právní nástupce této povinnosti zprostil pod nátlakem nebo v tísní. Tato úprava je souladná s požadavky judikatury ESLP, podle níž důvěrnost vztahu advokáta a klienta slouží zájmům klienta, a tedy jedině on rovněž může advokáta zbavit povinnosti mlčenlivosti (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 6. 2012 ve věci *Gryaznov proti Rusku*, stížnost č. 19673/03, bod 60).

32. Rovněž § 21 odst. 9 a 10 zákona o advokacii, rozšiřující povinnost mlčenlivosti i na některé jiné osoby kromě advokáta, který v dané věci klientovi poskytuje právní

služby, odpovídají principiálnímu významu povinnosti mlčenlivosti pro zachování důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem.

33. Význam povinnosti mlčenlivosti podtrhuje i skutečnost, že nejde o právo advokáta, ale o jeho povinnost, jíž odpovídá i zákaz výslechu advokáta ohledně okolností, na něž se tato povinnost vztahuje (srov. např. § 99 odst. 2 trestního řádu, § 124 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 55 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 96 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů). Nejen, že tak advokátovi není dáno na výběr, zda povinnost mlčenlivosti dodrží, či nikoliv, ale je i povinností orgánů veřejné moci na něm porušení této povinnosti vůbec nežádat.

34. Právní řád rovněž s porušením povinnosti mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona o advokacii advokátem spojuje důsledky, jejichž účelem je zajistit ochranu oprávněných zájmů klienta. Tyto důsledky tíží jak orgány veřejné moci, které porušení povinnosti mlčenlivosti připustily, tak advokáta, který tuto povinnost porušil. Do první kategorie spadá zejména neúčinnost důkazu takto získaného, do druhé případná odpovědnost advokáta za kárné provinění, újmu vzniklou klientovi či dokonce za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 trestního zákoníku [srov. KOVÁŘOVÁ, D.; HAVLÍČEK, K.; NĚMEC, R. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 21, úvod].

35. § 21 odst. 3 až 7 zákona o advokacii naopak uvádí výčet výjimek z povinnosti mlčenlivosti, mezi nimiž se výkon obhajoby advokáta v trestním řízení nenachází. Komentářová literatura se však shoduje na závěru, že právo na obhajobu advokáta má před povinností mlčenlivosti přednost [srov. KOVÁŘOVÁ, D.; HAVLÍČEK, K.; NĚMEC, R. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 21, část VIII., či KRYM, L., In: SVEJKOVSKÝ, J. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 145]. Tento závěr podporuje v zásadě i judikatura obecných soudů, která např. uznává účinnost důkazu výpovědi obviněného advokáta, který si ji následně rozmyslel s odkazem na povinnost mlčenlivosti (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 3 Tdo 947/2013), příp. výslovně zmiňuje nepodmíněnost práva na obhajobu advokáta zproštěním mlčenlivosti ze strany jeho klienta (srov. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 12. 1999, sp. zn. 2 To 1118/98, publ. v č. 7/2000 časopisu Soudní judikatura ve věcech trestních pod č. 24/2000).

b) K právu na obhajobu v trestním řízení

36. Právo na obhajobu zakotvené v čl. 40 odst. 3 Listiny v trestním řízení je třeba považovat za zcela stěžejní požadavek zajištění práva na soudní ochranu v trestních věcech a nutný předpoklad celkové spravedlivosti trestního řízení. Tradičně je právo na obhajobu pojímáno tak, že sestává ze tří složek – práva na obhajobu formální, tedy nechat se zastoupit právním profesionálem (obhájcem), práva na takový postup ze strany orgánů činných v trestním řízení, který zaručuje řádný výkon obhajoby, včetně poučovací povinnosti v rozsahu potřebném pro efektivní výkon práva na obhajobu, a práva na obhajobu materiální (srov. např. GRIVNA, T. In: FENYK, J.; GRIVNA, T.; CÍSAŘOVÁ,

D. a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 202; či VANTUCH, P. In: ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 200). Nynější věc se dotýká poslední zmíněné složky práva na obhajobu.

37. Obecně je právo na materiální obhajobu v trestním řízení garantováno na ústavní úrovni čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny, prostřednictvím mezinárodních závazků České republiky, zejména čl. 6 odst. 3 Úmluvy, čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, prostřednictvím unijního práva, zejména čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, a konečně i na zákonné úrovni § 33 a násl. trestního řádu a § 92 trestního řádu.

38. Právo na obhajobu materiální je pojímáno jako právo hájit se osobně, které představuje soubor dílčích práv obviněného, jejichž výkon je v obecné rovině způsobilý ovlivnit průběh řízení v jeho prospěch. Patří sem zejména právo uvádět skutečnosti a předkládat důkazy na svou obhajobu, právo činit procesní návrhy a podávat žádosti, právo vyjádřit se ke všem důkazům, právo podávat opravné prostředky atd., jakož i právo aktivně nepřispívat ke svému obvinění.

39. Z hlediska zachování podstaty práva na obhajobu je přípustné toto právo za jistých okolností omezit, zejména tam, kde určitý způsob obhajoby zasahuje citelně do práv a svobod třetích osob či významně narušuje veřejný zájem, např. spočívá-li v páchání trestných činů, např. v padělání důkazů nebo v násilí, vyhrožování či korupci vůči svědkům či úředním osobám atd. Tato omezení jsou však přípustná jen tehdy, ob stojí-li konkurenční zájem při konfrontaci s právem na obhajobu v testu proporcionality a nevylučují-li obecně, tedy bez vztahu ke konkrétním okolnostem jednotlivých případů, pro určité typové situace možnost efektivního výkonu práva na obhajobu.

40. Meze legitimního uplatnění práva na obhajobu vytyčené těmito zákazy jsou poměrně široké a způsob obhajoby je v nich ponecháván zcela na volbě osoby, proti níž se řízení vede. Ta má tak možnost vybrat si takovou strategii obhajoby a její dílčí taktiky, které pro sebe považuje za nejlepší. Právo na obhajobu zakazuje orgánům činným v trestním řízení tuto osobu nutit k výpovědi a zahrnuje korespondující právo mlčet a aktivně nepřispívat ke svému obvinění, avšak na žádné z úrovní právní regulace zmíněných výše sub 37. neexistuje obecný zákaz aktivního výkonu práva na obhajobu uváděním skutečností, předkládáním důkazů atd. v určitých typových situacích, rozhodne-li se pro něj dobrovolně osoba, proti níž se řízení vede. Pokud by ostatně byl takový obecný typový zákaz připuštěn v případech, v nichž by účinnou mohla být pouze tato aktivní obhajoba, důsledek pro obviněného by byl stejný, jako kdyby byl aktivně nucen přispět ke svému usvědčení, jen by mu bylo naopak v aktivitě bráněno.

VI.

Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

41. Jakkoliv nalézací soud a oba vedlejší účastníci řízení poukazovali mimo jiné na to, že informace, ohledně nichž se povinnosti mlčenlivosti stěžovatel domáhal, jí kryty nebyly, neboť šlo pouze o informace týkající se jeho komunikace se soudem, námitka

střetu práva na obhajobu a povinnosti mlčenlivosti tím uspokojivě vyřešena není. V nynější věci by totiž nebylo možno vyloučit, že by obhajoba stěžovatele v případě, že by se tento rozhodl vypovídat o okolnostech vzniku předmětné přihlášky, přesáhla obor pouhých administrativně-technických detailů a zasáhla i do obsahu komunikace mezi stěžovatelem a jeho klientkou. Podstatné pro posouzení stěžovatelovy viny či přinejmenším trestu by totiž nepochybně mohlo být např. i to, kdy s ním klientka uzavřela smlouvu o poskytování právních služeb, kdy mu předala podklady potřebné k vypracování přihlášky, jaké pokyny mu ohledně toho udělila, jakým způsobem ji stěžovatel poučil atd., tedy skutečnosti, které již nepochybně do oboru důvěrnosti vztahu advokát-klient náleží. Na otázku řešení střetu práva na obhajobu a povinnosti mlčenlivosti je tedy stále třeba odpovědět.

42. Ze shora nastíněných východisek plyne, že povinnost mlčenlivosti jakožto složka základního práva klienta na právní pomoc a základní právo advokáta na obhajobu mohou být v rozporu, který je třeba řešit proporcionálně. Jako nejmenší zásah do obou konkurujících si práv se *a priori* jeví dohoda mezi advokátem a klientem o zproštění povinnosti mlčenlivosti v rozsahu, který je oboustranně přijatelný a který dostatečně vyvažuje jak zájmy advokáta, tak zájmy klienta.

43. Toto východisko však nelze považovat za principiálně spolehlivé. Mohlo by totiž zcela reálně v určitém okruhu typových případů negovat samotnou podstatu práva advokáta na obhajobu. Nelze totiž vyloučit situaci, v níž nebude již nikdo, kdo by mohl na klientově místě advokáta povinnosti mlčenlivosti zprostit (např. je-li jím právnická osoba, která zanikla bez právního nástupnictví), ani situace, v nichž klient advokátovu žádost odepře, a to ať již z důvodů pochopitelných (typicky jde o citlivé informace, které chce za každou cenu udržet v tajnosti), z důvodů nepochopitelných (např. iracionální rozmar), nebo dokonce z důvodů zavrženíhodných (snaha pomstít se advokátovi za domněle špatnou úroveň poskytnutých služeb, získat tímto způsobem silnější pozici v tzv. palmárním sporu s advokátem atd.). Za zcela raritní nelze považovat ani případy, v nichž je proti klientovi rovněž vedeno trestní řízení, v němž vinu svaluje na svého advokáta, a tedy je v rozporu s jeho zájmy v tomto řízení, aby advokáta povinnosti mlčenlivosti zprostil.

44. Opomenout nelze ani situace, v nichž si účinná obhajoba žádá okamžité jednání advokáta, např. ve formě spontánní výpovědi před orgány činnými v trestním řízení či jiné spolupráce s nimi, přičemž jakékoliv advokátovo prodlení do doby vyjednání zproštění povinnosti mlčenlivosti klientem by její účinnost mohlo zmařit, např. vystavením se podezření z účelového taktického vyčkávání a následného nepřiznání polehčujících okolností spočívající v doznání, neboť toto bude vyhodnoceno jako učiněné až pod tlakem nepříznivě se vyvíjejícího trestního řízení. Konečně prodleva potřebná k vyjednání zproštění povinnosti mlčenlivosti může prodlužovat negativní účinky spojené s trestním řízením, které se v důsledku toho stanou neproporcionálními (např. v případě vazby advokáta, zajištění významné části jeho majetku atd.).

45. Jakkoliv je tedy obecně nanejvýše žádoucí a odpovídající principu proporcionality, aby advokát nejprve usiloval o zproštění povinnosti mlčenlivosti svým klientem pro potřeby své vlastní obhajoby, nelze tento požadavek absolutizovat. Není-li to za daných okolností možné či vyjde-li toto úsilí vniveč, zachování podstaty práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny, ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst.

1 Listiny i právem na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny si žádá, aby advokát při výkonu svého práva na obhajobu v trestním řízení mohl uvádět i skutečnosti či předkládat nebo navrhnout důkazy, které jsou jinak kryty povinností mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona o advokacii. Učiní-li tak, vykonává své právo na obhajobu. Zpravidla se tak nemůže jednat ani o nezákonný důkaz pro účely trestního řízení, ani o protiprávní jednání advokáta pro účely veřejnoprávní deliktivní právní úpravy, zejména zákona o advokacii a stanovských předpisů, a vznikne-li tím újma klientovi, půjde zpravidla o újmu, které advokát ve smyslu § 24 odst. 4 zákona o advokacii nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat.

46. Advokát však ani v takové situaci nepřestává být advokátem a musí dbát o to, aby povinnost mlčenlivosti zůstala zachována v takové míře, v jaké je to za daných okolností možné, tedy aby neuvedl nic, na co se váže povinnost mlčenlivosti, co nevyžadují zájmy jeho účinné obhajoby. V zásadě je přítom na advokátovi samém, aby jako právní profesionál kvalifikovaně zhodnotil možnosti své obhajoby a jejich účinnost, a tedy i míru, v němž zájmy jeho obhajoby převyšují zájem na zachování povinnosti mlčenlivosti. Vědomí, že příslušný orgán veřejné moci (kárná komise České advokátní komory, soud v občanském soudním řízení či dokonce v řízení trestním) bude mít při svém hodnocení *ex post* příliš široký prostor pro uvážení, by totiž na výkon práva advokáta na obhajobu mělo významný brzdící efekt.

47. Výjimky, v nichž by nerespektování povinnosti mlčenlivosti advokáta v rámci výkonu jeho vlastní obhajoby v trestním řízení mohlo vést k závěru o nezákonnosti důkazu takto získaného, vzniku disciplinární či dokonce trestní odpovědnosti advokáta či vzniku jeho odpovědnosti za újmu dle § 24 odst. 1 zákona o advokacii, mohou být tedy dány jedině tehdy, jde-li o zjevné zneužití práva advokátem. Takové zneužití nastává tehdy, jestliže rozumně nelze očekávat, že by uvedení skutečností či navržení nebo předložení důkazů krytých povinností mlčenlivosti mohlo jakkoliv k obhajobě účelně přispět (např. jde o informaci zcela nadbytečnou, vůbec nesouvisející s danou trestní věcí, mající za cíl toliko poškodit klienta, pomstít se mu atd.), nikoliv tehdy, je-li to věcí střetu dvou či více rozumně obhajitelných názorů ohledně toho, která informace ještě byla v zájmu účinné obhajoby nutná, a která již nikoliv.

48. Sluší se připomenout, že na případná právní řízení vedená pro podezření ze zneužití práva advokátem se vztahují zákonné výjimky z povinnosti mlčenlivosti dle § 21 odst. 4 a 6 zákona o advokacii a v případě, že by šlo dokonce o trestní řízení, není advokát vázán povinností mlčenlivosti v rozsahu, v jakém toho vyžadují zájmy jeho účinné obhajoby. Advokát tedy musí mít i v těchto řízeních plnou možnost hájit svá práva.

49. Ústavní soud tedy uzavírá, že stěžovateli nemohlo být *a priori* bráněno ve výkonu jeho práva na obhajobu i uvedením skutečností, které by byly kryty povinností mlčenlivosti. V nynější věci přitom ani nešlo o to, že by orgány činné v trestním řízení bránily stěžovateli v uplatnění jeho práva na materiální obhajobu uváděním skutečností či předkládáním důkazů podléhajících povinnosti mlčenlivosti či že by mu jakýkoliv jiný orgán veřejné moci takovou skutečnost kladl k tíži.

50. Stěžovatel se o takový výkon svého práva na obhajobu ani nepokusil. Přitom názor, že jeho právo na obhajobu je této povinností nadřazeno, byl již před vydáním prvního napadeného rozhodnutí artikulován v komentářové literatuře a částečně i v

judikatuře (viz výše bod 35.) a pro stěžovatele jakožto advokáta, a tedy právního profesionála, nemohl tak být nepředvídatelný či natolik nespolehlivý, aby na svou obhajobu tímto způsobem úplně rezignoval. Skutečnost, že tak učinil, tak nelze klást k tíži nikomu jinému než jemu samému.

VII.

K dalším stěžovatelovým námitkám

51. Ostatní stěžovatelovy námitky Ústavní soud nevyhodnotil ani jako potenciálně způsobitelné odůvodnit závěr o porušení jeho ústavně zaručených základních práv či svobod. Konkrétně k nim Ústavní soud uvádí následující:

52. Námitky 1), 2) a 3) spolu úzce souvisí, neboť jsou jen jinými slovy vyjádřením téže nespokojenosti stěžovatele s výsledkem a závěry dokazování. Jednoduše vyjádřeno má stěžovatel za to, že důkazy proti němu svědčící nepostačují k dosažení závěru o jeho vině bez důvodných pochybností tak, jak to vyžaduje § 2 odst. 5 trestního řádu. Ústavní soud k tomu předesílá, že jeho možnosti zasahovat do procesu a výsledků dokazování v trestním řízení před obecnými soudy jsou velmi omezené.

53. To je dáno tím, že české trestní řízení je ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů, která je projevem důvěry v moc soudní a jedním z garantů její nezávislosti. Zákon ani ústava nepředepisují soudu, jaký důkazní prostředek má k prokázání které skutečnosti zvolit [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 881/08 ze dne 6. 8. 2008 (N 137/50 SbNU 211)] a jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazům připsat [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 859/13 ze dne 13. 3. 2014 (U 4/72 SbNU 575)], přičemž soud je oprávněn a zároveň povinen hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, a to jak jednotlivě, tak ve vzájemné souvislosti [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1677/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 195/75 SbNU 197) či nález sp. zn. I. ÚS 455/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 210/39 SbNU 239)]. Už i jen odvolací soud může do volného hodnocení důkazů soudem nalézacím zasáhnout jen výjimečně, přičemž svůj postup musí velmi pečlivě odůvodnit [nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411) či nález sp. zn. II. ÚS 282/97 ze dne 13. 1. 1999 (N 5/13 SbNU 33)]. Odpovědnost za řádné provedení dokazování a ustálení skutkového stavu v trestním řízení tak primárně leží na bedrech obecných soudů a z nich především toho soudu, který v daném trestním řízení vedl hlavní líčení.

54. To jistě neznamena, že by proces dokazování či jeho výsledky byly zcela vyloučeny z ústavněprávního přezkumu, avšak může se tak stát jen ve výjimečných situacích, v nichž má vytýkaná vada tak zásadní dopady, že neguje celkovou spravedlivost trestního řízení. O takové situace může jít např. tehdy, jestliže skutková zjištění nevyplývají z provedených důkazů, případně je-li mezi skutkovými zjištěními a právními závěry extrémní soulad či jejich zdánlivý nesoulad není řádně odůvodněn [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185), nález sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004 (N 32/32 SbNU 293) či nález sp. zn. IV. ÚS 418/97 ze dne 9. 2. 1998 (N 18/10 SbNU 119)], jestliže byly důkazy hodnoceny zjevně svévolně [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)], odpovědnost za výsledek dokazování byla fakticky přenesena na soudního znalce [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149) nebo nález sp.

zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)] či jestliže na základě provedených důkazů nelze s nejvyšším stupněm jistoty uzavřít, že obviněný se dopustil jednání kladeného mu za vinu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521) a judikaturu v něm uváděnou], přičemž však jednotlivé nesrovnalosti či mezery ve skutkových zjištěních nutně tento stupeň jistoty nenarušují [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 593/02 ze dne 18. 3. 2004 (U 14/32 SbNU 539)].

55. Dále sem patří případy, v nichž závěry dokazování nejsou přesvědčivě, logicky a úplně odůvodněny v závislosti na druhu rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521), nález sp. zn. IV. ÚS 10/02 ze dne 9. 6. 2003 (N 84/30 SbNU 287), nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69), nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63) či nález sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79)], předmětem dokazování nebyl skutek, jímž byl obviněný nakonec shledán vinným [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 125/04 ze dne 25. 4. 2005 (N 88/37 SbNU 195)], případně v nichž dokazování bylo provedeno jednostranně v neprospěch obviněného [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 372/03 ze dne 22. 12. 2004 (N 196/35 SbNU 569) či nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63)] nebo ve zcela nedostatečném rozsahu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 (N 28/10 SbNU 179)], případně obviněný neměl možnost účinně reagovat na změnu názoru obecných soudů na právní kvalifikaci [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 106/98 ze dne 30. 11. 1998 (U 72/12 SbNU 537)].

56. O žádnou takovou situaci však v nyní projednávané věci nejde.

57. Stěžovatelovy námitky, byť jsou formálně vymezeny tak, aby odpovídaly shora uvedeným výjimkám extrémního rozporu a jednostranně vedeného dokazování vyústivšího dokonce až v údajné porušení presumpce neviny a pravidla *in dubio pro reo*, ve skutečnosti představují jen jeho nesouhlas se skutkovými zjištěními, k nimž obecné soudy, zejména nalézací soud, dospěly. Ústavní soud po seznámení se s obsahem odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů však shledal, že obsahově stěžovatelovy námitky 1) až 3) postrádají ústavněprávní rovinu.

58. S prakticky shodnými námitkami ohledně toho, zda se v rámci předmětného skutku dopustil trestného činu hlavní pachatel, se Ústavní soud již vypořádal při rozhodování o ústavní stížnosti hlavního pachatele (viz body 20. až 22. usnesení sp. zn. III. ÚS 3881/19 ze dne 17. 3. 2020) a od svých tehdejších závěrů nemá důvodu se odchýlovat ani nyní.

59. Stručně lze pouze uvést, že obecným soudům nemůže Ústavní soud ničeho vytknout, vystavěly-li obecné soudy závěr o vině hlavního pachatele na tom, že:

- se tento pokusil dosáhnout zařazení předmětné přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení při dvou různých příležitostech, přičemž při každé z nich uvedl jiný spis, v němž měl tuto přihlášku objevit, neboť k nim dle jeho tvrzení patrně byla nedopatřením přiložena;
- že tato přihláška se ani do jednoho z těchto dvou spisů nemohla přimíchat, pokud by byla doručena na soud tak, jak tvrdil stěžovatel;
- že hlavní pachatel potvrdil včasné podání přihlášky s jistotou, jakou za daných okolností nemohl mít;

- že si stěžovatel jako advokát nenechal nijak potvrdit údajné podání přihlášky a nekomunikoval ohledně celé situace se zákonným soudcem, ale s hlavním pachatelem, který s předmětným insolvenčním řízením neměl nic společného; a
- že svědkyně Z. situaci řešila transparentním způsobem, tedy poté, co jí hlavní pachatel přinesl údajně nalezenou přihlášku, volala do kanceláře stěžovatele a ověřovala detaily jejího údajného původního doručení soudu, přičemž až v reakci na údaje uvedené stěžovatelem uzavřela, že takto tomu nemohlo být, avšak celý problém oficiálně řešila až poté, co podatelně předložil hlavní pachatel předmětnou přihlášku s obdobným vysvětlením až podruhé.

60. Tyto závěry jsou logické a při konfrontaci s provedenými důkazy se nachází zcela uvnitř ústavně konformních mezí volného hodnocení důkazů. I ohledně role stěžovatele v předmětném skutku obecné soudy provedly dokazování v plném souladu se základními zásadami dokazování v trestním řízení, hodnocení provedených důkazů je logické a racionální a jeho výstupy jsou náležitě odůvodněny. Obecné soudy v případě stěžovatele založily závěr o jeho vině na úplném, vnitřně uceleném řetězci nepřímých důkazů. Dospěly totiž k názoru, že se předmětný skutek nemohl odehrát jinak, než jak je uveden v popisu předmětného skutku, tedy zejména že tím, kdo navedl hlavního pachatele k trestnému činu zneužití pravomoci úřední osoby, mohl být jedině stěžovatel. Takový podklad pro závěr o vině je v demokratickém a právním státě přípustný.

61. Obecné soudy vyšly zejména z toho, že předmětná přihláška byla nepochybně zpracována advokátní kanceláří stěžovatele, což ani tento nepopřel, a že byt' nebyl prokázán způsob, jakým se předmětná přihláška dostala do dispozice hlavního pachatele a jakým způsobem byl tento přesvědčen, aby se pokusil o její zažurnalizování do předmětného spisu, jako kdyby byla doručena včas, bylo bezpečně prokázáno, že po prvním neúspěšném pokusu se stěžovatel pokoušel přesvědčit vedoucí podatelny, že přihláška byla doručena včas a že má od hlavního pachatele pokyn, že má přihlášku na podatelnu donést, poté se dostavil za hlavním pachatelem s tím, že přihláška přijata nebyla, v návaznosti na což hlavní pachatel učinil druhý pokus o zařazení předmětné přihlášky do příslušného spisu jako podané řádně a včas.

62. Významné pro obecné soudy rovněž bylo, že svědkyně z podatelny, jimž obecné soudy neměly důvodu nevěřit, rovněž potvrdily, že stěžovatel se na tuto podatelnu osobně dostavil poté, co přihláška přijata nebyla, převzal si ji zpět, prosil je, aby na vše zapomněly a svědkyni Z. krátce nato přinesl čokoládu. Za těchto okolností nelze spatřovat žádnou vadu, natož takovou, která by dosahovala intenzity porušení ústavně zaručených základních lidských práv a svobod, dospěly-li obecné soudy k závěru, že se stěžovatel ve formě účastenství na trestném činu hlavního pachatele podílel.

63. Namítá-li stěžovatel porušení presumpce neviny a z něj vyplývajícího pravidla *in dubio pro reo*, pak se Ústavní soud nemůže než ztotožnit s vyjádřením obou vedlejších účastníků řízení. O uvedenou situaci skutečně v nynější věci nešlo, neboť obecné soudy zdůvodnily zcela dostatečně, proč po vyčerpání možností dokazování žádné důvodné pochybnosti o vině stěžovatele nepřetrvaly. K tomu viz výše. Stěžovatelovo pojetí presumpce neviny a pravidla *in dubio pro reo* by fakticky vyžadovalo, aby u každého jednotlivého důkazu musel soud při hodnocení vždy vyjít z varianty výhodnější pro osobu, proti níž se řízení vede. To by však bylo v rozporu s již shora zmiňovanou zásadou

volného hodnocení důkazů, která mírou důkazu činí kvalifikované vnitřní přesvědčení soudu.

64. Ústavní soud připomíná, že prvotní povinností orgánů činných v trestním řízení v případě, že o vině obviněného přetrvávají důvodné pochybnosti, je pokusit se je odstranit dalším dokazováním [nález sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221), nález sp. zn. III. ÚS 722/09 ze dne 7. 1. 2010 (N 2/56 SbNU 11), nález sp. zn. III. ÚS 1076/08 ze dne 15. 8. 2008 (N 144/50 SbNU 269), nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149) či nález sp. zn. III. ÚS 722/09 ze dne 7. 1. 2010 (N 2/56 SbNU 11)]. Aplikace pravidla *in dubio pro reo* proto vyžaduje vyčerpání všech reálných možností doplnění dokazování [usnesení sp. zn. III. ÚS 286/98 ze dne 3. 12. 1998 (U 73/12 SbNU 541)].

65. S presumcí nevinny ani pravidlem *in dubio pro reo* pak není v rozporu ani přípustnost neurčitých údajů v popisu skutku, jestliže uzavřený vnitřně koherentní řetězec nepřímých důkazů bezpečně poskytuje jediný logický závěr o vině osoby, proti níž se řízení vede. Jestliže tak byly bez důvodných pochybností vyloučeny všechny skutkové varianty kromě té, že hlavního pachatele k činu navedl stěžovatel, nelze spatřovat porušení žádného ústavně zaručeného základního práva či svobody v tom, že se nepodařilo přesně zjistit, kdy a kde se tak stalo, případně jak konkrétně probíhala komunikace mezi stěžovatelem a hlavním pachatelem.

66. Taktéž nelze přisvědčit stěžovateli v tom, že by se mu podařilo identifikovat extrémní rozpory mezi provedenými důkazy a závěry na jejich základě učiněnými. Závěr o neomylnosti podatelny, k němuž dle stěžovatele měly obecné soudy dojít a na němž měly vystavět závěr o jeho vině, je pouze stěžovatelovou účelovou konstrukcí, k níž se však obecné soudy nehlásí. Obecné soudy totiž uvedly pouze to, že ve vztahu k činnosti podatelny nebyla zjištěna zásadní pochybení (srov. např. bod 6. napadeného usnesení Nejvyššího soudu), resp. že taková pochybení nebyla zjištěna ve vztahu k typové situaci odevzdání podání osobně na podatelně (srov. bod 51. napadeného rozsudku odvolacího soudu). Obecné soudy tak nikdy nevycházely z toho, že by podatelna byla neomylná.

67. Klíčovým pak nebylo žádné takového obecné zjištění, ale zcela konkrétní závěr, že vzhledem k okolnostem chodu podatelny v předmětný den, o němž stěžovatel i hlavní pachatel tvrdili, že v něm měla být předmětná přihláška pohledávky do insolvenčního řízení doručena, nemohlo dojít k jejímu chybnému zařazení do spisu, o němž hlavní pachatel tvrdil, že ji v něm našel (srov. velmi podrobnou argumentaci nalézacího soudu v bodech 21. až 23. jeho napadeného rozsudku). Tato argumentace nepostrádá přesvědčivost ani logiku, vychází z velmi konkrétních zjištění (např. kdy a jak je zpracovávána příchozí pošta, zda se mohlo podání doručené osobně v určitý čas vůbec potkat s poštou doručeným podáním v jiný určitý čas téhož dne vzhledem k postupu jejich zpracování atd.), a tedy z hlediska ústavněprávního jí není čeho vytknout. Tím na relevanci ztrácí i námitka stěžovatele, že nikdy nebyla vyvrácena pravdivost úředních záznamů o nálezech přihlášek vyhotovených hlavním pachatelem, neboť ta z těchto zjištění nutně plyne.

68. Rovněž rozpory ve výpovědích svědkyně Z. v přípravném řízení a v hlavním líčení stěžovatel nikterak nespécifikoval, resp. neuvedl, v čem by mělo pro rozhodnutí o

jeho vině mít zásadní význam, jestli svědkyně Z. vypověděla, zda stěžovatele v budově soudu potkala paní K., nebo paní S. Již vůbec pak není zřejmé, proč by extrémní rozpor měl zakládat fakt, že dle stěžovatele svědkyně Z. popisuje událost ze dne 7. 9. 2016 na podatelně Krajského soudu v Brně odlišně, než jak ji vnímal stěžovatel. Takové tvrzení, založené na subjektivním vnímání stěžovatele, dokonce ani formálně nepopírá, že k dané události došlo ve skutečnosti tak, jak svědkyně vypověděla.

69. Ohledně námitky 4) se Ústavní soud ztotožňuje s vyjádřením vedlejších účastníků. Motiv totiž skutečně není ani znakem skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 trestního zákoníku, ani pojmovým znakem účastenství ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Ze stěžovatelovy argumentace je patrné, že tento nesprávně směšuje motiv se zaviněním tím způsobem, že pozitivní zaměření vůle, které je charakteristické pro obě formy úmyslu, tedy to, co pachatel chce či s čím je srozuměn, s tím, co jej vedlo k jednání (tedy proč jedná).

70. K tomu postačí stručně podotknout, že volní složka úmyslu se jako umělý právní konstrukt váže izolovaně toliko ke znakům příslušné skutkové podstaty, tedy selektuje z nesmírně složité a komplexní lidské psychiky jen určité její prvky. Nepatří-li motiv mezi znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby ani mezi pojmové znaky účastenství, nelze žádné porušení ústavně zaručených základních lidských práv či svobod spatřovat v tom, že se jím blíže v rámci úvah o právní kvalifikaci obecné soudy nezabývaly.

71. Naplněním všech pojmových znaků účastenství ve formě návodu dle § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku se pak obecné soudy věnovaly s náležitou pozorností (srov. bod 29. napadeného rozsudku nalézacího soudu, bod 60. napadeného rozsudku odvolacího soudu a bod 24. napadeného usnesení Nejvyššího soudu). Stěžovatel těmto právním závěrům ve své ústavní stížnosti nijak neoponuje a jeho argumentace se nese toliko v duchu údajného neprokázání skutkových okolností, na nichž tento právní závěr stojí. K této části námitky 4) však srov. výše vypořádání námitek 1) až 3).

72. Námitka 6) zjevně postrádá opodstatnění. Jak vyplývá z odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu (viz jeho body 22. až 23. či 26.), tento se stěžovatelovými námitkami zaobíral, a těmto toliko nepřisvědčil. Požadavkům judikatury Ústavního soudu na poskytnutí účinné ochrany ústavně zaručeným základním lidským právům a svobodám tak vyhověl, neboť z této plyne toliko to, že Nejvyšší soud je povinen se námitkou mající charakter porušení ústavně zaručených základních lidských práv a svobod předloženou v dovolání v trestním řízení zabývat [k tomu viz stanovisko pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)], nikoliv však, že je povinen rozhodnout určitým procesním způsobem jen proto, že je tato námitka vznesena, neshledá-li ji důvodnou.

73. Ostatně ani námitka 7) nemohla rozhodnutí Ústavního soudu jakkoliv zvrátit. Údajné vady přípravného řízení spočívající ve vyslechnutí svědků ještě před zahájením trestního stíhání byly zhojeny v hlavním líčení, v němž nalézací soud všechny svědky, jejichž výpovědi využil při rekonstrukci skutkového stavu, procesně řádně vyslechl, tedy v této souvislosti zejména kontradiktorně s možností obhajoby se výslechnutí účastnit, klást svědkům otázky a k jejich výpovědím se vyjadřovat (srov. zejména bod 39. napadeného

rozsudku odvolacího soudu). Tuto skutečnost stěžovatel ani nepopírá a potvrzuje ji i obsah spisového materiálu s protokoly o průběhu hlavního líčení.

74. Ohledně výsledku svědkyně M. se pak Ústavní soud ztotožňuje se závěrem, že její výslech neměl dle hodnocení obecných soudů nijak zásadní význam (srov. bod 26. napadeného usnesení Nejvyššího soudu). Tento závěr se nejeví být účelovým, neboť svědkyně M. vypovídala pouze o některých aspektech chodu stěžovatelovy advokátní kanceláře, zejména k evidenci pošty. Je tak zřejmé, že její výpověď nemohla mít ve vztahu k předmětnému skutku valnějšího významu, a proto by ani konstatování vady ohledně jejího výsledku nemohlo přivodit narušení celkové spravedlivosti řízení.

75. Ústavní soud se přitom navíc shoduje se závěry obecných soudů, že otázky týkající se čistě organizačních aspektů chodu kanceláře nejsou povinností mlčenlivosti kryty. Je zde nutno vyjít z předpokladu, že povinnost mlčenlivosti je ustanovena na ochranu oprávněných zájmů klientely advokátů a advokátek. Způsob přijímání či evidence pošty či administrativní postupy při vyhotovování a vypravování listin k této ochraně nijak nepřispívají.

76. Tím Ústavní soud nezpochybňuje, že i čistě organizační záležitosti vnitřního chodu advokátní kanceláře nemohou být za určitých okolností kryty povinností mlčenlivosti, muselo by však jít o situace, v nichž je dán přímý vztah mezi požadovanými informacemi a ochranou oprávněných zájmů klienta či klientky (např. nešlo by o obecný popis přijímání a odesílání pošty, ale byly by žádány úplné výpisy knihy pošty, z nichž by bylo možno zjistit i jména klientů a klientek, eventuálně dokonce dovodit z popisu přijímaných a odesílaných listin právní záležitosti, s nimiž se na advokátní kancelář obrátili). Tak tomu však v nynějším případě u výsledku svědkyně M. nebylo.

77. Ústavní soud nemůže souhlasit ani s názorem, že by výslech svědkyně M. nebyl proveden v souladu s požadavky nálezu sp. zn. II. ÚS 955/18 ze dne 9. 7. 2018 (N 120/90 SbNU 31). Tento nálezný závěr neváže právo odepření výpovědi automaticky ani na existenci jakéhokoliv přátelského vztahu mezi svědkem a osobou, jíž by výpověď mohla být v neprospěch, ani na pouhé tvrzení dostatečně intenzivního vztahu. Právo odepřít výpověď z důvodu dle § 100 odst. 2 trestního řádu totiž dle uvedeného nálezu chrání toliko ty přátelské vztahy, které lze charakterizovat jako období rodinného poměru, v nichž by svědek pociťoval újmu osoby, jíž by jeho výpověď mohla být v neprospěch, jako svou vlastní.

78. Spadají sem tak toliko velmi blízké přátelské vztahy, pro něž je charakteristický upřímný a trvalý zájem o osud toho druhého, starost o jeho blaho a pohlížení na něj fakticky jakožto na součást širší rodiny. Jakkoliv je rozhodná právě jen tato intenzita, a nikoliv např. četnost či forma kontaktu (srov. nálezný závěr sp. zn. II. ÚS 955/18, bod 18.), nelze pod tuto kategorii řadit přátelství vlašná, charakterizovaná toliko oboustrannou kontextuální výhodností (např. mezi dvěma spolupracovníky, kteří si v pracovních záležitostech vychází vstřícně, mají na pracovišti korektní vztahy a příležitostně si vyměňují i osobní informace), povrchností či potřebou vyhovět společenským očekáváním (např. mezi životními partnery blízkých přátel, kteří v sobě však osobní zalíbení nenašli).

79. Takový hluboký přátelský vztah, který opravňuje svědka k odepření výpovědi dle § 100 odst. 2 trestního řádu, musí rovněž tento svědek, který toto právo zamýšlí uplatnit, před příslušným orgánem činným v trestním řízení podložit ověřitelnými skutkovými tvrzeními (srov. nález sp. zn. II. ÚS 955/18, bod 20.). Stěžovatel přitom netvrdí ani neprokazuje, že by tak intenzivní vztah svědkyně M. uváděla. Ústavní soud tak nemá důvodu se neshodnout s obecnými soudy v tom, že této svědkyni právo odepřít výpověď ve vztahu ke stěžovateli dle § 100 odst. 2 trestního řádu nenáleželo.

VIII. Závěr

80. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 45. až 48.

81. Protože Ústavní soud neshledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou, ale zároveň ji neshledal ani důvodnou, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele nedošlo, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ústavní stížnost zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 14. října 2020

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu